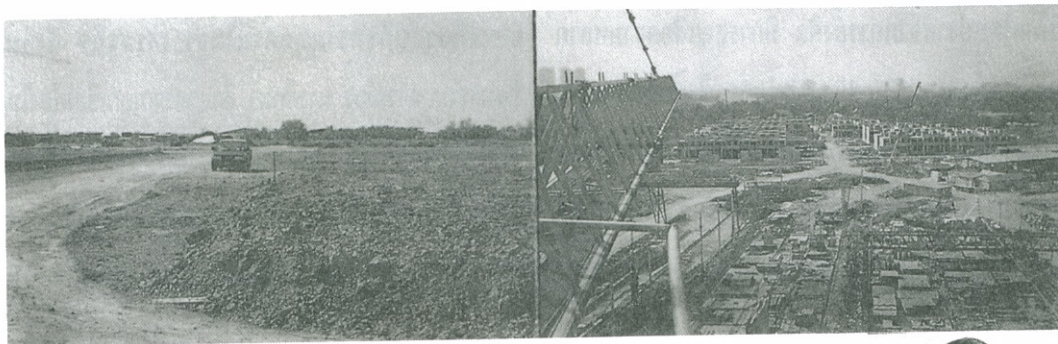

บูรณาการ **๑** การแก้ไข้ปัญหา

สิ่งแวดล้อม

สถานการณ์และปัญหา

สังคมไทยในระยะ ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา มีการกดขี่ข่มเหงลดลง แต่ยังมีปัญหาอยู่อีกมากเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาทั้ง ๗ แผน มุ่งแต่การพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน คนชั้นกลางในเมืองหลวงขาดจิตสำนึกในการคิดถึงปัญหาความยากจนของคนในชนบท ทุกคนคิดถึงแต่ปัญหาของตน ผลประโยชน์ของตน ขาดความเอื้ออาทร เห็นใจซึ่งกันและกัน ในลักษณะของ "รวมทุกข์ ร่วมสุข" มีลักษณะตัวใครตัวมัน

การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้คนชนบทประสบปัญหาในการดำรงชีพ ขาดรายได้และสวัสดิการในสังคม ก่อให้เกิดความยากจน นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม โสเภณี นอกจากนี้ยังมีปัญหาแรงงานที่ยังขาดการแก้ไขอย่างจริงจัง และถูกต้อง การนำแรงงานต่างชาติมาทดแทนแรงงานในประเทศ การขาดการพัฒนาแรงงานภายในประเทศ ทั้งการให้ความรู้ ปรับปรุงคุณภาพแรงงาน ซึ่งหมายถึงการปรับระบบการศึกษาของคนในประเทศให้เหมาะสม แต่ปัจจุบันยังขาดทิศทาง ขาดบุคลากรเนื่องจากปัญหาค่าตอบแทนที่ไม่เหมาะสม

* เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ๕ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี :

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทั้ง ๗ แผน ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมากมาย จนเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษจากสังคมอุตสาหกรรม จากสังคมเมืองที่บริโภคโดยปราศจากการยั้งคิด มีการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ** ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของประเทศอันเนื่องมาจากการบุกรุกทำลายป่าบก และป่าชายเลน เพื่อขยายพื้นที่ทำเกษตรกรรม พัฒนาอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ทำให้เกิดการทำลายถิ่นอาศัย ตลอดจนปัญหามลพิษในแหล่งน้ำจนกลายเป็นปัญหาสำคัญอันดับหนึ่งด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ๓๐ ปีเศษที่ผ่านมา มีการทำลายป่า และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจากเดิมที่เคยมีมาถึงร้อยละ ๗๐ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่แล้ว จนในขณะนี้เหลือพื้นที่ป่าเพียงประมาณร้อยละ ๒๖ ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ

ประวัติศาสตร์โลกปัจจุบันได้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างรวดเร็ว ด้วยอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านการสื่อสารโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลก เช่น ทางด่วนข่าวสารข้อมูล (Information Super-highway) รวมทั้งระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เรียกว่า

"อินเทอร์เน็ต" (INTERNET) ทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งข่าวสารข้อมูล โลกถูกหลอมเป็นหนึ่งเดียว ไร้ซึ่งพรมแดน เปรียบประหนึ่งเป็นหมู่บ้านโลก (Global villages) ขณะเดียวกันกิจกรรมทุกด้านไม่ว่า เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การศึกษา สิ่งแวดล้อมถูกเชื่อมโยงให้เข้าถึงซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดกระแสรวม หรือกระแสสากลเชื่อมโยงกันทั่วโลก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมทั่วโลก รวมทั้งสังคมไทยด้วย เช่น กระแสเศรษฐกิจเสรีระบบทุนนิยม กระแสสังคมและการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย กระแสวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม กระแสสิ่งแวดล้อมแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน กระแสวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระแสข่าวสารข้อมูลและการเรียนรู้ เป็นอาทิ

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สังคมไทยหลีกเลี่ยงไม่พ้น ในขณะเดียวกันจะต้องเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พร้อมด้วยปัญหาจุดอ่อน ข้อด้อยต่าง ๆ ของประเทศ เช่น ปัญหาการกระจายรายได้และความเหลื่อมล้ำทางสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ข้อจำกัดในการสร้างความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศทางด้านโครงสร้างบริการพื้นฐาน โครงสร้างประชากรที่เพิ่มขึ้น

** ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity หรือ Biodiversity) มีความหมายกว้างไกลมากกว่าคำว่าสิ่งมีชีวิต "life" แต่พอจะสรุปได้ว่าหมายถึง คุณสมบัติของกลุ่มสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายในระดับพันธุกรรม หรือ ยีน (gene) ขึ้นไปถึงระดับชนิดหรือสปีชีส์ (species) จนถึงความหลากหลายของกลุ่มสิ่งมีชีวิตเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Community) สรรพสิ่งมีชีวิตทั้งหลายนี้เป็นผลพวงมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการตามกาลเทศะ และตามสภาวะสมดุลของธรรมชาติ อันประกอบด้วยถิ่นอาศัย (Habitat) หลายประเภท นั่นคือธรรมชาติสร้างสรรค์วงจรสิ่งมีชีวิตทั้งหมด

ประมาณการไว้ว่า ประชากรทั้งประเทศจะมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๖๐.๙๐ และ ๖๓.๔๔ ล้านคน ในปี ๒๕๕๐ และปี ๒๕๕๔ ตามลำดับ นอกจากนี้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเริ่มเปลี่ยนแปลงไป

เจาะลึกเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การที่จำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้น การขยายตัวของเมือง การพัฒนาทางอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อาทิเช่น ป่าไม้ ดิน น้ำ ทรัพยากรทางทะเลอย่างสิ้นเปลืองโดยขาดความระมัดระวัง และไม่ได้สร้างชิ้นใหม่เพื่อทดแทน ทำให้ทรัพยากรขาดความสมดุลทางธรรมชาติ มีสภาพทรุดโทรม เกิดการขาดแคลน ราคาแพง ส่งผลกระทบต่อสถานะแวดล้อมให้วิกฤตมากขึ้น และมีแนวโน้มการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติระหว่างกลุ่มชนต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดความขัดแย้งอันนำไปสู่ความรุนแรงในสังคมมากขึ้น

เมื่อปัญหาเดิมยังไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาใหม่ขาดคนมาดูแล สังคมไทยในปัจจุบัน และอนาคตจะทำอย่างไร ?

บูรณาการกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

เรามักประสบกับคำว่า "บูรณาภาพ" ที่หมายถึงความครบถ้วนบริบูรณ์ เช่น บูรณาภาพแห่งดินแดน บูรณาภาพแห่งอาณาเขต ในขณะที่เดียวกันอาจจะประสบกับคำว่า "บูรณาการรวมหน่วย" คือการนำหน่วยที่แยก ๆ กันมารวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น บูรณาการ

(Integration) น่าจะมีความหมายเบื้องต้นว่า "การรวมกัน การไม่แยกส่วน" อะไรที่รวมกัน และอะไรที่แยกส่วนกันอยู่ ?

ย้อนกลับไปดูการพัฒนาที่แล้วมา เรามักจะแยกการพัฒนาออกเป็นส่วน ๆ เช่นมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ จนลืมการพัฒนาคน สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี มีลักษณะต่างคนต่างทำ แยกส่วนกันไป จนก่อให้เกิดปัญหามากมายดังที่ประสบกันอยู่ในปัจจุบัน ที่แล้วจึงเห็นได้ว่า มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เทคโนโลยี ต่างแยกส่วนกันอยู่ในลักษณะของการพัฒนา ทั้ง ๆ ที่ทุกส่วนเหล่านั้นต้องไปด้วยกัน อันเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน จึงน่าจะหมายถึงคนและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมกลมกลืนและเกื้อกูลกัน

ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยวิธีการแบบบูรณาการ จึงต้องนำ "คน" มาเป็นศูนย์กลางในการบูรณาการ ใช้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา (People-centered) เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดในความสำเร็จของการพัฒนาด้านต่าง ๆ ซึ่งจะต้องพัฒนานคนที่ พฤติกรรมจิตใจ และปัญหา ไม่ให้คนมีลักษณะที่เรียกว่า "โลกกว้างไกลไร้พรมแดน แต่คนยิ่งคับแคบ และแบ่งแยก" พฤติกรรมในอนาคตของคนจึงต้องดี มีวินัย มีวัฒนธรรม มีจิตใจที่มีอิสรภาพ เสรีภาพ สันติภาพกับทุกส่วนในสังคม

มีปัญหาเป็นตัวแก้ปัญหาทั้งปวง

การพัฒนาแบบบูรณาการ (Holistic Approach) จึงต้องให้ความสำคัญแก่การพัฒนาที่ตัวคน และสภาพแวดล้อม โดยมีมิติการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยง เกื้อกูลในทุกสาขาอย่างสมดุล รวมทั้งเน้นการพัฒนาในเชิงรุกควบคู่กับเชิงรับ

การพัฒนาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม (Participation) ในการร่วมคิด ร่วมทำ ปรับปรุง ติดตามประเมินผล รวมทั้งดำเนินการให้ครบกระบวนการพัฒนา ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนา นักวิชาการ ชุมชน สื่อมวลชนและอื่น ๆ

มองเฉพาะในระบบราชการซึ่งถือเป็นแกนนำที่สำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหา และพัฒนาในสังคมไทย หากจะใช้แนวความคิดบูรณาการกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว น่าจะดำเนินการโดย

- ปรับวิสัยทัศน์ (Vision) ไปสู่แนวทางแก้ไขเชิงบูรณาการ โดยการรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของประชาชนให้มากขึ้น และกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

- ลดหน่วยงานอำนาจการ (Staff) และหน่วยงานสนับสนุน (Support) โดยมุ่งเน้นไปที่หน่วยงานปฏิบัติการ (Line)

- มีบริบทของการทำงานร่วมกันในกระบวนการพัฒนาทั้งหมด

- กิจกรรมของรัฐจะเป็นเส้นทางใหม่ของการร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน (Public-Private

Partnership)

หากภาครัฐมีการปรับตัวดังกล่าวแล้ว คงจะต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ด้านอนุรักษ์ ให้เข้ากับปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมโดยเฉพาะความยากจนของชาวชนบท การหลั่งไหลของแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ ความขัดแย้งแข่งขันกันในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น และหากเป็นดังนี้ "บูรณาการกับการแก้ไขปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม" ก็จะมีประสิทธิภาพ

สรุป

บูรณาการ คือ การรวมกัน การไม่แยกส่วน เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการพัฒนาให้สอดคล้องกัน ทั้งมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ เทคโนโลยี ซึ่งชุมชนเป็นศูนย์กลางของบูรณาการ โดยเน้นที่มนุษย์จึงเป็นตัวชี้ขาดถึงความสำเร็จในการพัฒนาในอนาคต

หากบูรณาการสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทยได้แล้ว สังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต จึงควรมีลักษณะเป็น "สังคมแห่งการเรียนรู้ รู้เท่าทันโลก แข่งขันและร่วมมือเป็น มีสมรรถภาพ วินัย คุณธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา เสรีภาพ ความยุติธรรม เมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล มีเสถียรภาพ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เคารพในสิทธิมนุษยชน ประเทศชาติมีความมั่นคง สันติกับเพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมโลก และสันติกับธรรมชาติ" □□

บรรณานุกรม

กระทรวงการต่างประเทศ, The Centre for Our Common Future และสมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม.

The Earth Summits Agenda for Change, แผนปฏิบัติการ ๒๑ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.

กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เอกสารการประชุมวิชาการประเพณีมหิดล-ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ ๕ เรื่องประชาธิปไตย คุณภาพชีวิต และสิทธิมนุษยชนในรอบ ๒๐ ปี : รำลึก ๖ ตุลาคม ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔). กรุงเทพฯ : อรรถพลการพิมพ์, ๒๕๓๙.